

עריכת לשון: יעל מלכיאל

עורכת: ד"ר מירה צורף

כרך 5, גיליון מס' 3, 8 במרץ 2015

**ממערב (דאע"ש), מצפון (אנצאר בית אל-מקדס), ומבית
(האחים המוסלמים) תיפתח הרעה: אויבים מבית, אויבים מחוץ
וטרפוד החזון המהפכני המצרי**

ד"ר מירה צורף

דומה כי מאז נבחר עבד אל-פתאח אל-סיסי לנשיאה של מצרים הוא נאלץ להשקיע את כל מרצו ועתותיו במלחמה בארגוני הטרור האסלאמי המאיימים על ביטחונה ועל יציבותה של המדינה. הנשיא המצרי טורח להצהיר חדשות לבקרים שכוחות הביטחון של מצרים יפעלו בנחישות במטרה למגר את ארגוני הטרור הפועלים הן בגבולה הצפוני של מצרים, בחצי-האי סיני, והן בגבולה המערבי הגובל בלוב. בסיני פועלת מצרים נגד ארגון אנצאר בית אל-מקדס, אשר ב-10 בנובמבר 2014 נשבע אמונים למדינה האסלאמית (דאע"ש) ולח'ליף אבו בכר אל-בגדאדי. בעקבות זאת אף שינה הארגון את שמו לדאע"ש פי סינאא ("המדינה האסלאמית בסיני").

במהלך השנה שחלפה ביצע הארגון סדרת פיגועים נגד מטרות צבאיות בסיני שבה נהרגו עשרות מקרב אנשי כוחות הביטחון המצרים. הארגון נוהג לרתום לשורותיו את האוכלוסייה הבדואית הענייה של חצי-האי, החשה זה שנים שהמשטר המצרי לדורותיו זנח אותה. אשר על כן הפכו הבדואים למשתפי פעולה עם ארגוני הג'יהאד העולמי ובכללם אנצאר בית אל-מקדס, ותמורת תשלום הם נכונים להבריא למענם נשק וסמים. חלקם נוטל חלק בפעולות הטרור שמבצעים ארגונים אלה נגד המצרים ואף מאמץ את האידאולוגיה האסלאמית הקיצונית שלהם, החותרת לכוון בסיני מדינת הלכה שרעית.

בעקבות התגברות הפיגועים בסיני והחשש מזליגת פעולות הטרור ללב המדינה הכריז הנשיא אל-סיסי באוקטובר 2014 על הקמתו של אזור חיץ בין רפיח המצרית לרצועת עזה, שבעטיו אולצו משפחות רבות לעקור מבתיהן. מושל צפון סיני, עבד אל-פתאח חרחור, דיווח על 880 בתים שנהרסו, אשר היו ממוקמים בטווח של 500 מטרים מגבולו המזרחי של חצי-האי סיני. "כל משפחה שביתה נהרס תקבל 210 דולרים כמקדמה לשכירת מקום מגורים חלופי עד שתוקם רפיח החדשה", הצהיר המושל. מחד גיסא, התמיכה הציבורית באל-סיסי התחזקה, לאחר שבנאומיו התייחס לצעדי המנע שנקט בעקבות הפיגועים כחלק ממלחמת ההשרדות שמצרים מצויה בעיצומה, ואת תהליך "הדאע"שיזציה" של סיני הגדיר כאיום קיומי על ביטחון המדינה. אך מאידך גיסא, עקירתם של הבדואים מבתיהם והפיצוי הכספי הנמוך שקיבלו העצימו את תחושות הקיפוח שלהם ואת סלידתם ממדיניותו של אל-סיסי, שלטענתם הופכת אותם לקרבן של מלחמתו בטרור הג'יהאדיסטי. ברי שמצרים לא תצליח לטהר את קני הטרור בסיני בפעילות צבאית בלבד, נחרצת ואינטנסיבית ככל שתהא, שכן כדי להשיג יעד זה עליה לנטרל את שיתוף הפעולה בין הבדואים לבין ארגוני הג'יהאד באמצעות השקעות בפרויקטים לפיתוח סיני ולשיקומה של האוכלוסייה הבדואית. ראוי לציין כי ערב הסעודית העניקה זה לא כבר למצרים סכומי כסף לא-מבוטלים שיועדו למטרות אלה ממש. זאת ועוד, ארגוני הטרור הג'יהאדיסטי הפועלים בסיני תורמים לשיתוקה של תעשיית התיירות למצרים, שעד פרוץ מהפכת האביב הערבי הייתה מקור הכנסה משמעותי לקופת האוצר המצרי.

בחודשיים האחרונים נאלץ הצבא המצרי לפעול גם בגבול מצרים-לוב, בעקבות חטיפתם של 21 אזרחים מצרים, בני העדה הקופטית, מהעיר סירת בינואר 2015 על ידי כוחות המדינה האסלאמית ועריפת ראשיהם במופע ראווה מבוים ומתועד היטב, שבו התחייבו להילחם בנצרות בכל רחבי העולם, "לנתץ את הצלב ולהרוג את החזירים". בלוב מתגוררים, לפי נתונים שמסרה שרת העבודה וההגירה המצרית, נאהד אל-עשרי, לפני ימים אחדים, כ- 800-900 אלף אזרחים מצרים שרובם מועסקים בבניין ובחקלאות. ואולם לדברי אל-עשרי אומדן זה אינו מדויק שכן רבים ממהגרי העבודה המצרים בלוב נכנסו אליה באופן בלתי-חוקי. זאת לדעת כי לוב הייתה במשך תקופה ארוכה למדי יעד מועדף להגירה בקרב מצרים רבים בשל כלכלת הנפט המשגשגת שלה וכן בשל קרבתה הגאוגרפית למצרים וגבולותיה הפתוחים.

בתגובה להרג האזרחים המצרים הכריז אל-סיסי על שבעה ימי אבל ובד בבד כינס ישיבה מיוחדת של המועצה לביטחון לאומי, שבה הוחלט לתקוף יעדים של דאע"ש בלוב. ואכן, חיל האוויר המצרי הפציץ מטרות בעיר דרנה וכן אתרי אימונים ומחסני נשק ברחבי המדינה המשמשים את דאע"ש. בעקבות התגברות מעשי הטרור כלפי אזרחים מצרים בלוב פנה אל-סיסי לאזרחי מדינתו וקרא להם לעזוב את לוב לאלתר ולשוב למצרים. לקריאה נענו עד כה, על פי מקורות מצרים, רק 25,000 מקרב העובדים הזרים המצרים השוהים במדינה השכנה. לצד הדאגה לשלומם ולביטחונם של האזרחים המצרים בלוב, הרי חזרתם למצרים מעלה את עקומת המובטלים במדינה שכן לעת הזאת אין ביכולתה של ממשלת מצרים לשלב את השבים בשוק העבודה ולספק להם מקורות פרנסה. אבטלה גואה עלולה לערער את מעמדו של אל-סיסי בטווח הרחוק יותר, שהרי הוא התחייב, הן במערכת הבחירות שניהל והן עם היבחרו לנשיא, לשקוד על מציאת פתרונות תעסוקה יצירתיים למיליוני המובטלים המצרים.

אלא שהעיסוק האינטנסיבי במאבק בארגוני הטרור דחק את הטיפול בבעיות החברתיות והכלכליות החמורות של מצרים לקרן זווית. יחד עם זאת, ההכרזה על שבעת ימי האבל ופעולת התגמול המצרית המידית נגד ארגון המדינה האסלאמית ביצרו את מערכת היחסים של המשטר ושל הנשיא אל-סיסי באופן אישי עם בני העדה הקופטית וראשיה. זאת לאחר תקופה ממושכת שמהלכה היו הקופטים חשופים לפיגועי טרור שיזמו הסלפים והאחים המוסלמים, להשפלות ואפילו לקריאות מפורשות של גורמים אסלאמיסטים מצרים לעזוב את המדינה. אל-סיסי ראה לעצמו חובה לשקם את היחסים עם הכנסייה הקופטית, עם מנהיגי העדה ועם צעיריה שנטלו חלק פעיל הן במהפכת ה-25 בינואר 2011 והן בהפגנות שקראו להדחתו של מוחמד מורסי ב-30 ביוני 2013. במסגרת מאמציו אלה ביקר עבד אל-פתאח אל-סיסי בקתדרלה הקופטית בעבאסיה שבקאהיר ב-6 בינואר 2015 כדי לברך את העדה לרגל השנה החדשה. היה זה אירוע חסר תקדים שכן הייתה זו הפעם הראשונה שנשיא מצרי ביקר בכנסייה הקופטית בעיצומה של מיסת החצות. "חשתי צורך לברך אתכם לרגל השנה החדשה ואני מקווה שאיני מפריע לכם בעת תפילותיכם", התנצל הנשיא והוסיף כי "כל המצרים כולם – יד אחת". מצרים רבים, מוסלמים וקופטים כאחד, ביטאו את רגשותיהם הפטריוטיים לאחר הוצאתם להורג של בני ארצם. לדוגמה, צעירים מצרים קיימו הפגנה וירטואלית בפייסבוק ובטוויטר לתמיכה בצבא המצרי תחת הכותרת: "כולנו הצבא המצרי", וקבוצה של נשים קופטיות שהגיעה לביקור תנחומים בקתדרלת סנט מרק בקאהיר הניפה את דגל מצרים ואת תמונתו של הנשיא אל-סיסי. אחת מהן, זינב אחמד, הגדילה לעשות כשתלתה את תמונתו של אל-סיסי על צווארה בעת שהמתינה לפגישה עם ראש הכנסייה. "אנו

מבקשות להפגין את הסולידריות שלנו ואת תמיכתנו בהתקפות חיל האוויר נגד דאע"ש", הכריזה אחמד. יחד עם זאת, הן הקופטים והן הנשיא אל-סיסי מודעים לכך שאת הצעד הסימבולי הזה יש לתרגם למעשים שישימו קץ לאפליה הפוליטית, החברתית והתרבותית שהייתה מנת חלקם של הקופטים עד כה.

בעקבות טבח האזרחים הקופטים פנה אל-סיסי בקריאה נרגשת אל כוחות הקואליציה להירתם למאבק נגד הטרור הדאע"שיסטי בלוב. בריאיון שהעניק לשבועון הגרמני דר שפיגל ב-9 בפברואר 2015 טען הנשיא כי מצרים החלה את מלחמתה בארגוני הטרור עוד בטרם כוננה הקואליציה הבין-לאומית והתריע כי "אם אנו המצרים ניכשל במלחמתנו נגד ארגוני הטרור הפועלים בשטחנו ובגבולותינו, האזור כולו יידרדר למצב של תוהו ובוהו לתקופה של חמישים שנה לפחות". אל-סיסי הוסיף כי "לא רק אזורנו ימצא את עצמו בסיטואציה כאוטית, גם אירופה תיאלץ להתמודד עם ארגוני האסלאם הקיצוני. אם מצרים תהיה יציבה, גם יציבותה של אירופה תישמר". בנאום לאומה שנשא ב-22 בפברואר 2015 הדגיש אל-סיסי כי הכוחות המזוינים של מצרים מחויבים להגן עליה מתוך גבולותיה שלה ולפיכך ננקטו כל הצעדים הנדרשים למזעור הפגיעה באוכלוסייה האזרחית. דבריו אלה כוונו לקטאר שביקרה בחריפות את מה שכינתה "הפלישה המצרית לשטחה הריבוני של לוב", בעוד אל-ג'זירה מגבה את הגינוי בצילומים של גופות אזרחים וילדים שנהרגו במהלך התקפות חיל האוויר המצרי. בנאומו הדגיש אל-סיסי את הצורך בהקמתה של חזית ערבית מאוחדת שתעמוד באתגרים הקשים שמציבים לפתחה ארגוני האסלאם הקיצוני, והביע את הוקרתו לערב הסעודית, לאיחוד האמירויות ולכווית על תמיכתן ועל סיוען למצרים במאבקה בטרור.

בעקבות האירועים בלוב התקיימה ב-25 בפברואר 2015 בווינגטון ועידה בנושא ההתמודדות עם הטרור של האסלאם הרדיקלי. בוועידה נטלו חלק נציגים של 60 מדינות. שגריר מצרים בווינגטון, סאמח שכרי, הביע תקווה כי הקואליציה הבין-לאומית הפועלת נגד דאע"ש בסוריה ובעראק תפעל גם נגד המדינה האסלאמית בלוב. אלא שבאי הוועידה לא הצליחו לגבש אסטרטגיה גלובלית נגד הטרור הג'האדיסטי ובמקום זאת צפו ועלו המחלוקות בין ווינגטון לקאהיר בסוגיה זאת. בבסיס המחלוקת בין שתי המדינות הנחת היסוד האמריקאית כי ארגוני האסלאם הפוליטי הנם שחקן לגיטימי שיש לשלבו בחיים הפוליטיים, ואילו מצרים רואה בהם ארגוני טרור שיש להילחם בהם מלחמת חורמה. אשר על כן היא הכריזה על האחים המוסלמים כעל ארגון טרור לכל דבר ועניין והיא מקפידה להדגיש

את קשרי הגומלין בין ה"אחים", הפועלים בתוך מצרים, לאנצאר בית אל-מקדס הפועל בסיני ולדאע"ש הפועל בלוב. אל-סיסי הבהיר זאת בריאיון הנזכר לעיל שהעניק לדר שפיגל, בהצהירו כי "המדינה האסלאמית והאחים המוסלמים חולקים אותה אידאולוגיה והם-הם המודל לחיקוי לכל הארגונים הקיצוניים האחרים". גם פסיקתו של בית משפט במצרים כי תנועת החמאס כולה (ולא רק הזרוע הצבאית שלה) היא ארגון טרור, כורכת למעשה את כל ארגוני האסלאם הפוליטי יחדיו ומציגה אותם לא רק כאויביה של מצרים אלא כאויביו של העולם החופשי כולו. להצהרות אלה יש להוסיף את קריאתו יוצאת הדופן של עבד אל-פתאח אל-סיסי לשיח' אל-אזהר, אחמד אל-טייב ליזום מה שאל-סיסי כינה "מהפכה דתית" (תזורה דינייה), שתכליתה לפרש את כתבי הקודש ברוח הזמן ולהתאימם לעידן המודרני בהליך פרשני המכונה אג'תהאד. כך תיחשף ערוותם של מנהיגי הארגונים הקיצוניים העושים בדת קרדום לחפור בו, מסרסים את האסלאם האמתי (צחיח אל-אסלאם) ומקצינים אותו. שיח' אל-אזהר נענה לקריאתו של אל-סיסי ובכינוס שהתקיים במכה בשלהי פברואר גינה את הטרור האסלאמי וייחס את הקיצוניות הדתית לפרשנות שגויה של הקוראן ושל סַנַת אל-נבי (הביוגרפיה של הנביא מוחמד). בהזדמנות אחרת הוקיע אל-טייב את ארגון המדינה האסלאמית וכינה אותו "ארגון הנלחם נגד אלוהים ונביאו". בדבריו אלה אמנם שירת השיח' הבכיר בראש ובראשונה את האג'נדה של נשיאו אך בה בעת עשויים דברים אלה, היוצאים מפיה של הסמכות הסונית העליונה, לעורר שיח דתי שיוביל לגיבושה של פרשנות אלטרנטיבית מודרניסטית ומתונה לכתבי הקודש האסלאמיים.

התגייסותן של המדינות הערביות המתונות לשם כינונה של חזית ערבית מלוכדת למלחמה בטרור האסלאמיסטי ותמיכתן הכלכלית של ארצות-הברית ושל מדינות אירופה במצרים עשויות לסייע לנשיא אל-סיסי לצלוח את המשברים שמצרים מתמודדת עמם כיום, להתפנות לעסוק בענייניה הפנימיים ולממש את החזון המהפכני. שהרי במוקדם או במאוחר יתבע הציבור המצרי מהנשיא לפרוע את חובו ולקיים את הבטחותיו לשקם את כלכלתה של מצרים, לפתור את בעיותיהם של צעיריה, להבטיח את הביטחון במרחב הציבורי ולהחיות את התיירות. אם "הסיסימטר", סרגל ההערכה הציבורי, המצביע על הישגיו וכשלו של הנשיא, ייטה לחובתו, כי אז תתמלא כיכר תחריר בשלישית והפופולריות של אל-סיסי עלולה להתחלף בקריאה "אסקאט אל-נט'אם" (הפלת המשטר). אשר על כן, על הנשיא לנווט את צעדיו בשום שכל בין מלחמתו הבלתי-מתפשרת בטרור, המזנב בגבולותיה של מצרים ומאיים על ביטחונה מוחץ, לבין מחויבותו לשקמה מבית. פיטוריו של שר הפנים המצרי בשבוע שעבר בשל אחריותו

המיניסטר־אלית למותה של פעילת השמאל, שיימא אל-סאבע, שנהרגה מאש כוחות הביטחון בכיכר תחריר בעת הפגנה לציון מלאת ארבע שנים למהפכת האביב הערבי, ולתקרית שהתרחשה באצטדיון הכדורגל בקאהיר בין כוחות הביטחון לבין אוהדי כדורגל, שהסתיימה בעשרות הרוגים ופצועים, משקפים את ניסיונותיו של אל-סיסי לעמוד בציפיות שתולה בו הציבור המצרי.